

Використання аналітичних методів для забезпечення повноти дослідження наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів

Тетяна Федорченко,

Сумський НДЕКЦ МВС України, м. Суми, Україна, e-mail: tatti.loo.tatti@gmail.com

Висвітлено особливості проведення судових експертиз наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Сформульовано рекомендації зі складання аналітичних схем дослідження цих речовин.

Ключові слова: *судова експертиза; аналітична схема дослідження; категорія.*

Utilizing Analytical Methods to Ensure Comprehensive Examination of Narcotic Substances, Psychotropic Substances, and Precursors

Tetiana Fedorchenko

This article sheds light on the peculiarities of conducting forensic examinations of narcotic substances, psychotropic substances, and precursors. It formulates recommendations for developing analytical examination frameworks for these substances.

Keywords: *forensic examination; analytical examination frameworks; category.*

За останні п'ятдесят років людство зробило величезний крок уперед у науці, техніці, технологіях та інших галузях діяльності. Судова експертиза, яка є необхідним і дієвим інструментом у боротьбі зі злочинністю, не є винятком із правил.

Провідною фігурою в експертній діяльності є судовий експерт, який повинен мати спеціальні знання та якому (відповідно до Закону України «Про судову експертизу») доручено провести дослідження об'єктів явищ і процесів, що можуть містити відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення [1]. Варто наголосити, що судовий експерт зобов'язаний особисто провести повне дослідження із застосуванням усіх наявних методів і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому запитання. Такий документ в експертній практиці має назву «висновок експерта» і належить до процесуальних джерел доказів, незгоду з яким потрібно мотивувати у відповідному процесуальному документі [2].

Науково-технічний апарат судової експертизи постійно розвивається, створюються нові методи дослідження й удосконалюються наявні, що дає змогу точніше та швидше досліджувати об'єкти, явища і процеси, а це своєю чергою допомагає ефективніше розслідувати й розкривати кримінальні правопорушення.

Експертиза матеріалів, речовин і виробів (далі — експертиза МРВ) містить дослідження матеріальних об'єктів, які є носіями криміналістично значущої інформації, оскільки їхні властивості та відношення до інших об'єктів перебувають у певному зв'язку з фактами, які необхідно встановити [3].

Об'єктами експертизи матеріалів, речовин і виробів можуть бути речовини невідомої природи в будь-якому агрегатному стані, лакофарбові матеріали та покриття, пластмаси, клеї, нафтопродукти, метали та сплави, лікарські речовини, спиртовмісні рідини, продукти пострілу, піротехнічні суміші, ґрунти тощо. Також до експертизи МРВ належить дослідження наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які є складними речовинами за своєю природою, а тому потребують комплексного застосування хімічних та фізико-хімічних методів дослідження, які розширюють коло можливостей аналітика й дають змогу максимально зберегти об'єкт дослідження, а подеколи взагалі не є руйнівними.

Експертизу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів ускладнено значним різноманіттям речовин, які на законодавчому рівні класифіковано 2000 року в Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Згадані вище речовини вміщено у відповідні таблиці та списків відповідно до їхньої природи й небезпечності [4].

Для того щоб з високою точністю з'ясувати, який саме наркотичний засіб, психотропну речовину або прекурсор експерт бачить перед собою, і визначити кількість

цільової сполуки в об'єкті дослідження, необхідно застосувати цілу низку хімічних, фізико-хімічних та аналітичних методів дослідження. Так, група науковців *SWGDRUG* створила орієнтовну систему застосування методів під час дослідження наркотиків (із метою запобігти помилкам у визначенні природи речовин) [5]. Згадана група — це науковці з усього світу, які працюють над підвищенням якості судової експертизи наркотичних засобів і психотропних речовин, а також над забезпеченням дотримання одного з наріжних принципів судово-експертної діяльності — принципу повноти дослідження [1].

Наукова група *SWGDRUG* у своїх рекомендаціях послуговується поняттям «аналітична схема дослідження», що означає таку комбінацію вибраних методів, яка ефективно виконуватиме основні завдання судової експертизи наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, тобто допоможе судовому експертові провести повне дослідження й дати обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені перед ним ініціатором проведення експертизи.

Тож основні аналітичні методи дослідження умовно можна поділити на три великі категорії:

- 1) *категорія А* — ці методи забезпечують селективність завдяки структурній інформації речовини. До цієї категорії належать методи інфрачервоної спектроскопії, мас-спектроскопії, спектроскопії ядерного магнітного резонансу, раман-спектроскопії та рентгеноструктурного аналізу;
 - 2) *категорія В* — ці методи забезпечують селективність завдяки фізичним і хімічним характеристикам речовини. До цієї категорії належать методи капілярного електрофорезу, газової хроматографії, спектрометрії рухливості іонів, рідинної хроматографії, надкритичної рідинної хроматографії, тонкошарової хроматографії, ультрафіолетової / видимої спектроскопії, мікрокристалічні тести й мікроскопічні дослідження;
 - 3) *категорія С* — ці методи забезпечують селективність завдяки загальній або класовій інформації, тобто допоможуть визначити клас / групу речовини. До цієї категорії належать кольорові тести, флуоресцентна спектроскопія, імунологічний аналіз, визначення точки плавлення речовини та фармацевтичні ідентифікатори.
- Наведені три категорії групи методів рекомендовано використовувати у поєднанні за чітко визначеною схемою:

- застосовуючи метод, який належить до категорії *А*, його необхідно підтвердити будь-яким методом із категорії *А*, *В* або *С*;
- якщо немає змоги використати метод категорії *А*, тоді застосовують мінімум два методи категорії *В* для основного дослідження і ще один метод категорії *В* або *С* для підтвердження результату [5].

Водночас маємо зауважити, що наведені схеми — це тільки мінімальний набір методів, якими аналітик послуговується для досягнення позитивного результату. Хімік має право використовувати всі наявні методи та має впевнитись в отриманому результаті дослідження.

Отже, дослідження наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів — це складний процес аналізу речовин, який потребує потужної інструментальної бази та ґрунтовних знань аналітика. Кожний застосований метод дослідження потрібно підтвердити методом з іншої категорії та надати максимально повну інформацію про об'єкт. Аналітичні схеми дослідження визначає експерт, який проводить експертизу, але мінімального набору методів необхідно дотримувати для унеможливлення неправильного визначення якісного й кількісного складу досліджуваного об'єкта.

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 05.09.2023).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 05.09.2023).
3. Давидова О. О. Криміналістичні дослідження матеріалів, речовин та виробів : курс лекц. Київ, 2008. 340 с.
4. Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : затв. постановою КМУ від 06.05.2000 р. № 770 (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.09.2023).
5. Scientific working group for the analysis of seized drugs (swgdrug) Recommendations, 2022. P. 73. URL: https://www.swgdrug.org/Documents/SWGDRUG%20Recommendations%20Version%208.1_FINAL_ForPosting_Rev%201-23-23.pdf (дата звернення: 05.09.2023).

Міжнародний досвід протидії організованій злочинності у сфері сексуального насильства та експлуатації дітей

Наталія Філіпенко,

д-ка юрид. наук, проф., Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»,
м. Харків, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9469-3650>, e-mail: n.filipenko@khai.edu

Наталія Язан,

Ужгородське районне управління поліції Головного управління Національної поліції
в Закарпатській області, м. Ужгород, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-00021-7621-9506>,
e-mail: yazannatasha@ukr.net

Розглянуто концептуальні питання міжнародного досвіду протидії організованій злочинності у сфері сексуального насильства й експлуатації дітей. Наголошено, що насильство щодо дітей має глибокі наслідки для здоров'я та благополуччя дітей, сімей, спільнот і країн. Згідно з висновками вчених, основні наслідки сексуального насильства для дитини є такими: 1) смерть; 2) тяжкі травми; 3) порушення розвитку мозку й нервової системи; 4) негативне реагування на стрес і поведінку, що становить ризик для здоров'я (діти, які зазнають насильства та впливу інших несприятливих чинників, із набагато більшою ймовірністю курять, зловживають алкоголем, уживають наркотики й мають сексуальні стосунки високого ризику; серед них також відзначено вищі показники тривожних розладів, депресій, інших проблем психічного здоров'я та самогубств); 5) незаплановані вагітності, штучні аборти, гінекологічні проблеми й інфекцій, що передаються статевим шляхом, зокрема ВІЛ; 6) шкода розвитку особистості, зумовлена руйнацією або деформацією базових умов розвитку (відчуття довіри, негативне ставлення до себе, недовіра до власного сприймання та власних оцінок; порушення формування комунікативних компетенцій, соціалізації; переживання інтенсивної психічної травми та її наслідків; регрес когнітивного, емоційно-вольового розвитку тощо). Саме тому сексуальне насильство й експлуатація дітей — це порушення прав людини, що має серйозні наслідки для розвитку світової спільноти.

Ключові слова: сексуальне насильство; експлуатація дітей; міжнародний досвід; протидія організованій злочинності.

International experience of combating organized crime in the field of sexual violence and exploitation of children

Nataliia Filipenko, Nataliia Yazan

The paper describes conceptual issues of the international experience of combating organized crime in the field of sexual violence and exploitation of children. It emphasizes that violence against children has profound consequences for the health and well-being of children, families, communities and countries. According to scientists' conclusion, the main consequences of sexual violence for a child are as follows: 1) death; 2) severe injuries; 3) neurodevelopmental disorders; 4) negative reaction to stress and health risk behavior (children, exposed to violence and impact of other adverse factors, are much more likely to